

Samarbetet mellan hem och skola - ett framtidsperspektiv

refererat av

Göran Ekbladh SFWF, Christhild Larasse WF, Laila Pietsch SFWF

Stefan Lebers föredrag på Kristofferskolan den 2/10 1999 hölls med anledning av Kristofferskolans 50-års jubileum.

Det är i år 80 år sedan den första waldorfskolan startades 1919 och en berättigad fråga är, om denna 80-åriga skolrörelse har en framtid? Hur ser det ut i skolorna idag? Jag menar att tre områden är viktiga i detta sammanhang:

1. Rudolf Steiners budskap

Rudolf Steiner utformade en pedagogik som knöt an till de tankar som Ellen Key beskrev i ett flertal böcker och skrifter: "I framtiden behövs en pedagogik som utgår från barnet själv, från barnets behov." Flera pedagoger tog upp hennes tankar, andra hånade henne. Det är lätt att missförstå vilka barnets behov är. Om vi frågar barnet själv vill det ju ha choklad, se på TV, gå sent i säng osv. Steiner har fördjupat vad som är barnets behov. Det handlar inte om att rätta sig efter barnets subjektiva stämningar och behov, utan om att leva sig in i barnet så att man kommer fram till det allmänmänskliga i barnet och vad som behövs för att utveckla detta allmänmänskliga. Steiner konkretiserar barnets behov ut ur barnets utveckling. För att förstå detta behöver vi leva oss in i barnet, gå från teorier och egna föreställningar till att genom egna iakttagelser dyka ner i barnets inre utveckling. Det som är svårast är att avstå från våra käraste idéer och föreställningar. Goethe hade förmågan att iaktta fenomen utifrån fenomenen själva, och utvecklade en goetheanistisk forskningsmetod.

Det finns en lagbunden utveckling för alla människor. Vi måste fråga oss: "vad är människans mått?" Att alla barn föds efter 9 månader är ett sådant mått. Men det finns naturligtvis barn som föds tidigare - eller senare. I människokunskapen talar vi om sjuårsperioder: födelse, tandömsning vid omkring sju år, pubertet vid omkring fjorton och myndighetsålder vid omkring tjugooett. Idag har dessa utvecklingsstadier tidigare lagts, förskjutits. Om man tidigare kunde säga att kropp och själ utvecklades tillsammans, kan vi idag se en tendens till att kroppen mognar tidigare, dess utveckling accelererar, och att själens mognad kommer senare, retarderar. Det uppstår ett glapp mellan kroppens och själens utveckling. Enligt lag blir man myndig vid 18, men det finns människor som är som barn vid 28. Det finns barn som språkligt sett är som en fyraåring medan deras kroppsutveckling är som en fjortonåring.

Det är välgörande för barnet att bli mött på den åldersnivå där de faktiskt befinner sig, även om deras själsliga eller fysiska utveckling inte motsvarar deras ålder. När vi behandlar barnet som om utvecklingen var normal, utifrån något allmänmänskligt, gör vi barnen väl. Vi måste i skolan behandla barnen som om de vore normala i sin kroppsliga och själsliga utveckling, dvs. vi tilltalar det allmänmänskliga i dem. Det är välgörande för barnet att bli behandlat utifrån sin ålder. Steiner säger att läraren med intresse och empati måste försöka uppleva barnet för att kunna förstå det. Detta klarar vi endast genom att uthärda vår egen osäkerhet och ovisshet. Vi måste nämligen lita på den andre och intressera oss för honom, för att kunna förstå.

Waldorfpedagogikens första 80 år (1919-1999) kan beskrivas som att vi lär oss ett alfabete, lär oss bokstäverna. Waldorfpedagogikens kommande 80 år (1999-2079) innebär att vi lärt oss att använda alfabetet, vi kan tala med vårt eget språk. Och om ytterligare 80 år av övande (2079-2159) kan vi bli i stånd att behärska skrivkonsten, det vill säga bli fritt skapande i det pedagogiska. Därför kan man säga att waldorfpedagogiken hör framtiden till, har en framtid, trots att den är gammal!

Grundskolan - en skola lika för alla (Stefan Leber talade naturligtvis om tyska förhållanden)
Tidigare var skolan målrelaterad och det var kristendomen som var all undervisnings mål. "Varje kristen människa måste kunna läsa för att kunna läsa bibeln" hävdade kyrkan. Det är Luther vi har att tacka för den allmänna skolplikten. Senare trädde staten in och tog över och förordningar blev styrmedel i skolan. Staten behövde instruktörer, människor som kunde leda och instruera folket. Instruktörerna behövde i sin tur mer utbildning och kom att styras av en ännu mindre grupp. Resultatet blev att beslut kom uppifrån, av några få för flertalet. Så blev grundskolan en skola för alla barn, realskolan för "instruktörerna" och gymnasiet för att utbilda ledarna.

Waldorfpedagogiken föddes 1919 som ett försök att ändra denna utveckling. Rudolf Steiner säger, "uppfostran skall inte rätta sig efter yttre mål utan efter människans inre utveckling". Så föddes waldorfskolan som en enhetsskola för alla, formad med utgångspunkt i barnets utveckling, barnets verkliga behov. Inte en skola för att ge staten vad den ansåg sig behöva.

2. *Vem styr skolan?*

a) När man frågade lärarna på den första waldorfskolan vem som var rektor svarade de att det är Rudolf Steiner. Men under en torsdagskonferens sade Steiner att waldorfskolan inte skulle ha en rektor, dvs. en statstjänsteman, som någon sorts överhuvud. Waldorfskolan skulle vårda ett republikanskt samarbetsklimat och praktisera republikanska arbetsformer

Vad betyder då republik?. För 2.700 år sedan kom begreppet *res publica*, det allmänna. Republik betyder en fri stat där fria människor samråder som kompetenta representanter för sina klaner/grupper. I Forum Romanum löstes problemen i öppna diskussioner. Man beslutade gemensamt, i en gemenskap med sina likaberättigade. Vem var då berättigad? Det var fria romare som var kompetenta i lag och rätt som hade rösträtt, och denna rösträtt kunde ärvas. Kvinnor och slavar var på den tiden utan rösträtt. Så småningom uppstod diskussioner i Forum Romanum om rösträtten skulle kunna ärvas fastän sönerna inte var tillräckligt kompetenta. Ur denna diskussion uppstod adoptivrätten. En son som inte var kompetent nog fick inte ärra, utan istället adopterades en kompetent "son" som fick ärra rösträtten. Att lämna över till den mest kompetente kallas idag "management" i näringslivet. Henry Ford överlämnade ledningen till sin sonson, inte sin son. Samma frågeställning finns i monarkin.

b) Det finns också en annan kvalitet: "virtus"-dygd; de dygdiga. En gemenskap kan bilda sin egen kvalitet och kompetens, och denna kvalitet når utöver den individuella. I Johannesapokalypsen kallas detta "församlingens ängel". Johannes skriver brev till församlingens ängel. Gemenskapen (församlingen, samfundet) bildar en enhet där ängeln kan vara verksam hos varje enskild individ i gemenskapen.

En samtida med Steiner, Max Weber, skilde mellan åskådlig etik och sinnelagsetik/ansvarsetik. Jag har en åsikt, är övertygad om något, men frågar mig vad gemenskapen behöver. Hur kan jag handla *för* gemenskapen? Jag måste avstå från mitt personliga godtycke och omfatta gemenskapens etik. Först då kan ansvarsetiken träda i dagen. Ansvarsetiken stämmer kanske inte alltid överens med min egen sinnelagsetik. Steiner sade, att när ni samtalar, så gör det på ett republikanskt vis! Det vill säga, inte bara säga och hävda sin egen mening utan lyssna till vad saken kräver, tala till saken. Detta försöker vi öva i waldorfskolorna sedan 80 år tillbaka!

3. *Så har vi ett nytt problem*

Det finns ju inte bara lärare i skolan, där finns ju också föräldrar! Finns det ett Forum Romanum för föräldrarna i skolan idag? 1919 var lärarnas ställning i samhället annorlunda än idag, man trodde på läraren, såg upp till denne. I en tysk sociologisk undersökning 1920 frågades vem som har det högsta anseendet i samhället, och svaret blev i tur och ordning: prästen, läkaren och läraren. 1980 gjordes en motsvarande undersökning där svaret blev att högst anseende hade universitetsprofessorer, läkare kom på tredje plats, lärare på förtionde tätt följda av sophämtare på femtionde plats. Läraren är alltså inte längre en självklar auktoritet som åtnjuter aktning och respekt i makt av sitt yrke. Idag kan alla ifrågasätta det som läraren säger och gör.

För fem år sedan tillfrågades 900 lärare i klasserna 1-3 i Tyskland vad de tyckte var svårast i arbetet. Det svåraste visade sig vara att få barnen att förstå att det finns andra barn bredvid dem i klassrummet. Ett år av övande räcker inte till för att lära barnen ta hänsyn, få dem att bli sociala och fungera i en grupp. Det visade sig att det finns två huvudgrupper av barn; enda barn i familjen och barn med syskon i icke-fungerande äktenskap. Endast 10% av barnen levde i fungerande äktenskap och med syskon.

I Tyskland finns en känd sociolog som grundat en Gesundheitswissenschaft-fakultet vid ett universitetet (hälsovetenskap). Han har kommit fram till att något väsentligt har förändrats hos vår tids människor: hon har blivit ömtåligare och känsligare. Människor är idag mycket känsligare för det som lever outtalat bakom orden som uttalas. Idag blir man djupt sårad och kränkt av andra och upplevelsen av kränkningen jämfördes med att få ett yxhugg i själen! Undersökningen gjordes bland föräldrar på kommunala skolor och visade att det är en trefaldig ökning av personer som känner sig sårade och kränkta av samtal i skolan. Med detta som bakgrund upptäcker nu waldorflärarna att det finns föräldrar. Lärare kan lätt förolämpa föräldrar. Föräldrar kan lätt såra lärare, för att inte tala om hur eleverna känner sig kränkta, både i skolan och hemma!

Hur skapar man i skolan ett forum för lärare och föräldrar, där allt måste kunna dryftas och uttalas? Lärarna har ju sin lärarkonferens för detta. Men föräldrar och lärare? Det finns inga utstakade former, men kanske kan vi ta lärdom av olika försök som gjorts? Stefan Leber skildrade sedan några olika försök till lösningar i tyska waldorfskolor. Några skolor har t.ex. ett skolparlament där representanter för elever, lärare och föräldrar samtalar om gemensamma angelägenheter.

En skola har prövat idén med skolparlament i 25 år nu med goda erfarenheter. Skolan planerade ett stort nybygge för 160 miljoner mark. Planerna fick bantas ner till en mer realistisk nivå. Många frågor dök upp i samtalen: vilken arkitekt, vilka färger? Det uppstod två läger som diskuterade livligt och samtidigt stod och stampade på samma fläck därför att ingen ville göra avkall på sin åsikt. När man till slut valde att rösta fram ett avgörande beslut blev resultatet 50-50! Då avgjorde skolans ordförande och detta blev räddningen efter alla ändlösa diskussioner. Detta visar oss att beslutsfattande och ansvar hör ihop och att det också krävs mod till detta.

Erfarenheten i Tyskland har varit att kriser dyker upp framförallt vid byggnationer. Man kan lägga märke till att det finns en förnufts nivå där överenskommelse är möjliga. Men vi klarar inte att nå dit på grund av vår egen egoism. I en gemenskap måste vi avstå från en del

av våra tyckanden, och att avstå egna föreställningar är smärtsamt. Alla är inte beredda att känna denna smärta. Då måste ett juridiskt förfarande ersätta det vi inte klarar själva.

En annan grupp skolor, drygt 30 st, arbetar enligt följande modell: Om vi t.ex. ser på läraranställningar. Vem anställer på skolan? Vanligtvis kollegiet eller någon mandatgrupp kollegiet utsett. I dessa trettio skolor går man annorlunda tillväga. Skolans behov läggs fram och man frågar: *Vem* vill vara med och *hur* skall vi arbeta med detta? Oavsett om man är lärare eller förälder är man välkommen att träda in och ta ansvar. Det finns 16 uppgifter som både föräldrar och lärare utför utifrån ovanstående fråga: Vem vill? Till exempel: läraranställningar, handledning, schema, byggnation, ekonomi, pedagogiska konferenser och konflikthantering.

Stefan Leber berättade om ett exempel från sin tid på waldorfskolan i Pfortzheim, som för övrigt också fyller 50 år i år. På skolan hade lärarna total frihet gentemot kollegorna, ingen brydde sig om hur de arbetade. En nyanställd lärare visade en oerhörd insatsvilja. Det fanns ingen handledare och läraren blev efter en tid helt utbränd. Föräldrarna blev missnöjda och undrade varför kollegiet inte uppmärksammat situationen i tid. Vi i kollegiet hade brustit i vår uppgift och heller inte uppmärksammat eller ens lyssnat på föräldrarnas kunskaper om situationen. Den i waldorfskolorna "heliga" rätten att välja lärare och handleda skulle också kunna delegeras till föräldrar som har kompetens och vilja att ta uppgiften under längre tid. Detta kräver emellertid en medvetenhet! Waldorfskolorna behöver ombudsmän, detta är ett svenskt begrepp som väcker stor uppskattning utomlands! Frågan är hur vi hittar och engagerar människor med:

kompetens (bland annat att lyssna och samtala),

auktoritet (som upplevs av bägge parter i en konflikt)

karisma (en nådegåva som man har eller ej).

I en tid där individualiseringen och känsligheten blir allt större ställs också större krav på hur vi som individer förhåller oss till våra medmänniskor.

Läraren och föräldrarna bör tänka: FÖR BARNETS SKULL

Tänk om vi på skolorna kunde tänka: FÖR VARANDRAS SKULL

Vi kan lära oss mycket av relationen mellan Goethe och Schiller. Innan de lärde känna varandra var de inte särskilt goda vänner. Schiller sade: "Goethe står alltid i vägen för mig"! Och Goethe sade: "Schiller, vem är det"? Så började Schiller brevväxla med Goethe, "Jag beslöt mig för att älska honom". Ur detta växte en enastående vänskap och ett enastående samarbete fram, baserad inte på antipati eller sympati utan på vilja, den högsta formen av kärlek. Detta exempel visar oss på en framtidskvalitet, att kärlek grundad på vilja är något som mänskligheten behöver. Så återkom Stefan Leber avslutningsvis till Goethe och kopplingen till ansvarsetik

Stefan Leber slutade med att säga att vi har 5x80, dvs 400 år på oss att öva detta (1919-2319). Därför är waldorfskolan framtidens skola!

Stefan Leber:

född 1937 i Tyskland. Waldorfelev, så småningom också waldorflärare och dessutom waldorfförälder. 1973 blev han styrelsemedlem i Bund der Freien Waldorfschulen och med i ledningen för waldorflärodbildningen. Förutom sin pedagogiska och skolpolitiska verksamhet arbetar han i Antroposofiska Sällskapets socialvetenskapliga sektion. Han har skrivit en mängd böcker bl.a. om "Atomteknik och antroposofi", "Ideologi och skolväsen", varav ingen finns utgiven på svenska.